Allerlei eigenaardigheden van iemand werden uit het sexueel onbewuste verklaard en zelfs werd daarover in gemengd gezelschap openlijk gesproken.

In boek en lezing, zelfs van den kansel, zij het niet van den Gereformeerden kansel, werd sexueele voorlichting, welke de dingen niet bemantelde, aangeprezen.

Uit respekt voor onze lezers zullen we geen voorbeelden geven, die zouden kunnen toonen, hoever men daarbij ging.

Wat in Rusland op groote schaal werd aangedurfd, waagde men hier in kleiner afmeting.

Thans echter valt er kentering waar te nemen.

Men is van de resultaten der zoogenaamde openhartige voorlichting geschrokken..

Deskundigen komen er rond voor uit, dat het wroeten in het sexueele leven door gesprekken van ouderen met jongeren en door volwassenen onderling een kanker in onze samenleving dreigt te worden..

In onzen tijd, die zoo wars van intellektualisme heet te zijn, heeft deze uitspatting van intellektualistische voorlichting wreede gevolgen gehad.

Er is iets moois kapot geslagen.

Iets teers verscheurd.

De sluier der schuchterheid is bij velen vanaen gereten.

Theoretisch zijn er voor hen, die als proefkonijnen van onbeschroomde sexueele voorlichting hebben gediend, geen geheimen meer. Theoretisch leggen zij geen nieuwsgierigheid meer aan den dag. Doch naast de grauwe theorie is er nog het leven. En ondanks Goethe is dat leven werkelijk geen gouden boom. Althans is daarin niet alles goud wat er blinkt.

Te herstellen zijn deze fouten van het intellektualisme bijna niet meer.

Het oog kan alleen naar de toekomst gericht.

En dan moet het intellektualisme ook op dit gebied hoe eer hoe beter ter dood veroordeeld.

Of dan over het sexueele leven geheel moet gezwegen?

Dat niet.

Voorlichting kan niet geheel worden gemist.

We moeten niet terug naar den tijd, toen men zich met bedrog van sexueele vragen afmaakte.

Maar de uiterste soberheid dient hier betracht.

Terecht waarschuwde dezer dagen Dr J. C. Roose, Hervormd predikant te Groningen, in een referaat op de Groningsche predikantenconferentie, dat dit onderwerp aansneed, tegen het verlangen naar een protestantsche biecht, dat hier en daar openbaar werd of tegen het psychiateren van amateurs.

Prediking en catechisatie hebben in deze een roeping te vervullen.

Dat kan natuurlijk slechts in algemeene bewoordingen geschieden.

Maar zij, die zedelijk gevaar loopen, verstaan die algemeene bewoordingen zeer wel.

Aan de speciale gevallen mag de zielszorg zich niet onttrekken.

Maar zij doe dit met de hoogste voorzichtigheid.

Zij lokke geen konfidenties uit.

Als er een sfeer van vertrouwen bestaat, zal vanzelf wel advies worden ingeroepen.

Tegen opdringerigheid zij men op zijn hoede.

Het zwaartepunt van de voorlichting der jeugd verblijve bij het gezin.

Ook hier moet opzettelijkheid zooveel mogelijk worden gemeden.

Prof. Hoffmann wees er kort geleden nog op, dat een goede algemeene opvoeding de beste hulp in den sexueelen strijd is, welke er kan geboden worden.

Men geve, zoo is zijn raad, het kind geen douche van sexueele voorlichting.

Men wachte tot de vragen oprijzen en geve daarop een eerlijk antwoord.

Wij zouden hieraan willen toevoegen: men ga in zijn antwoord geen stap verder dan de vraag.

Men meene niet, dat het aanstonds volledig moet zijn.

Ook hier moet ruimte opengelaten voor langzame ontwikkeling.

Daarom worde in sexueele voorlichting en sexueel advies vooral soberheid betracht.

En bovenal doe men hen, die zulke voorlichting en advies noodig hebben, gevoelen, dat zij zich onvoorwaardelijk hebben te stellen onder de tucht van Gods Woord.

HEPP.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

Gereformeerde of Calvinistische beginselen.

Onze lezer v. d. L. te Z. vraagt, hoe hij het moet verstaan, dat in onzen kring zoo gedurig gesproken wordt van „Gereformeerde" en van „Calvinistische beginselen" als regel en toetssteen voor leer en gedraging, voor woord en daad, terwijl toch daarnaast met zooveel nadruk wordt beleden, dat eenige regel en toetssteen voor al ons spreken en handelen is de H. Schrift als het Woord onzes Gods.

Hij vraagt, of die Gereformeerde of Calvinistische beginselen nog andere beginselen zijn dan die ons in de Schrift geopenbaard zijn. In dàt geval schijnt Gods Woord niet de e e n i g e regel voor denken en doen te zijn. En zoo het géén andere zijn dan die we in de Schrift vinden, begrijpt hij niet, waarom we deze beginselen niet onveranderlijk „Schriftuurlijke" beginselen noemen. Iedereen zou ons dan verstaan, en er was dan veel minder aanleiding tot verdeeldheid en getwist.

't Verwondert me niet, dat dergelijke vragen en gedachten opkomen bij wie de eenheid en den vrede liefhebben. En v. d. L. zal wel niet de eenige onder onze lezers zijn, die den dag zegenen zou, waarop we al die onderscheidingen op Christelijk erf van Gereformeerde, Luthersche, Roomsche en nog tal van andere beginselen een feestelijke begrafenis konden bezorgen, om in tegenstelling met alle andere alleen van Christelijke of Schriftuurlijke beginselen te spreken.

En wie zich idealistisch buiten de werkelijkheid zet, ziet al dadelijk om naar de spa van den doodgraver.

Maar — daarvoor moet men zich dan ook buiten de werkelijkheid zetten.

Wie met de werkelijkheid rekent, ontdekt gauw genoeg, dat hij het zonder deze onderscheidingen niet stellen kan.

Niet omdat Gereformeerde, Calvinistische en Luthersche beginselen — om nu die alleen maar te noemen — naar belijden en bedoelen van wie ze voorstaan, andere zijn dan die God ons in Zijn Woord openbaarde. Want dat zijn ze naar de pretentie van hun voorstanders juist n i e t. Integendeel, een gereformeerde belijdt dat de gereformeerde, een Lutheraan dat de Luthersche, en een ernstige Roomsche dat de Roomsche beginselen op de Schrift gegrond, of, wat de laatstgenoemde betreft, althans niet met de Schrift in strijd zijn.

Doch daaruit ontstaat nu juist de moeilijkheid: en dit zou nu juist de grootste spraakverwarring scheppen, zoo elk van deze groepen, als ze het over de door haar beleden beginselen had, van de S c h r i f t u u r l i j k e beginselen ging spreken.

Want omdat ze de Schrift verschillend verstaan, vinden ze er ook verschillende beginselen in, en bedoelen ze met de schriftuurlijke beginselen elk voor zich iets anders. Om alle misverstand af te snijden, moet men derhalve wel omzien naar een naam, die de Schriftuurlijke beginselen welke men belijdt, zoo goed mogelijk dekt en, in hun tegenstelling met andere die zich óók als Schriftuurlijk aandienen, karakteriseert.

En zoo komt men dan tot de onderscheiding van Roomsche, van Luthersche en van Gereformeerde of Calvinistische beginselen.

POPULAIR-WETEN-SCHAPPELIJKE SCHETSEN

Judas en Jezus — In de psychoanalytische litteratuur.

In den strijd om „ja" en „neen", en in de worsteling, die de geloovige mensch dezer eeuw te voeren heeft, om zijn r e c h t van „j a" en „n e e n" zeggen, formeel en materieel, vol te houden en te verdedigen, beteekent de botsing tusschen den „bedienaar des goddelijken Woords" ter eener, en den p s y c h o a n a l y t i c u s ter anderer zijde, een nieuwe phase. Leer botst hier tegen leer, zielzorger tegen zielzorger.

Reeds uit de verte valt het oorlogsrumoer op.

De p s y c h o a n a l y s e — wat zij is en wil, valt hier niet zoomaar te zeggen. We hebben er trouwens in deze zelfde rubriek al eens over gesproken, en komen daar thans niet op terug. Deze ongetwijfeld haar vlegelperiode thans wel ontwassen beweging op zielkundig gebied verdient om haar machtige litteratuur, haar minutieuse détailstudies, haar ingrijpende resoluties, wel zóóveel eerbied, en ontzag, dat men haar beleedigen zou, door in enkele regels te zeggen: dat is nu psycho-analyse. I e t s ervan willen we, ter bevestiging van wat vroeger hier werd opgemerkt, in enkele sterk sprekende illustraties laten zien. Verder reikt ditmaal de bedoeling niet.

Het is voor ons doel ook niet noodig.

Men kan tegenwoordig in den strijd der geesten spreken van een „ja"- en (of) „neen-probleem", ook, gelijk het den prediker-zielzorger in zijn praktijk raakt. En alleen voorzoover de psychoanalyse daarmee iets heeft uit te staan, en den belijdenden christen, met zijn „ambtsdrager", in de engte drijven wil, valt ze hier onder ons gezichtsveld.

Welnu, *zelfs* al weet men van de psychoanalyse nóg zoo weinig, zelfs dan valt het reeds op, dat de ja-neen-kwestie, en het vraagstuk van: „óf-óf", dan wel „én-én", bij haar probleemstellingen ten nauwste is betrokken. Het valt reeds op — uit de verte.

Om dat te bewijzen, doe ik enkel maar dit:

Ik neem ter hand een boek van één der voornaamste vertegenwoordigers der psycho-analytische school, Theodor Reik [1]), een boek, dat pas verschenen is. W i l l e k e u r is er dus in de keuze zeker n i e t. Ik blader voorts alleen maar eens in de luttele (6) advertentiepagina's, die achter in dit zoo maar van de boekentafel weggenomen geschrift zijn opgenomen, ter aankondiging van de werken van denzelfden schrijver. O p p e r v l a k k i g e r kan het dus ook al niet. Wij blijven dus wèl waarnemers — u i t d e v e r t e....

Toch vernemen we duidelijk het oorlogsgerucht.

Want die paar *advertentiepagina's* — *aankondiging* plus wat recensiezinnetjes — doen ons het volgende om zien:

1. Wat de volksmond „joden-moppen" noemt [2]), wordt volgens g e l i j k e m e t h o d e bestudeerd als het ritueel der godsdiensten [3]), of de verzoeking van den heiligen Antonius [4]), of in het algemeen, de religieuze ontwikkeling, en.... het dogma zelf. De psycholoog is van àl deze kermissen thuis en heeft het er nergens koud gehad, blijkbaar. En — wat heilig is en profaan, hetgeen met „ja" of „neen" van ouds t e g e n o v e r elkaar gaat staan, dat valt h i e r onder é é n gezichtsveld, en het valt ook samen, het vloeit inéén, het is tenslotte — alles om het even. Van alle k e r m i s s e n is deze auteur thuis, omdat hij ook in alle k e r k e n in- en uitloopt. Verschil heeft hij tusschen kerk en kermis niet ontdekt; althans geen verschil, dat het w e z e n zou raken.

2. De *spraak* maakt hier onmiddellijk openbaar. Men *spreekt* over „h e t e v a n g e l i e v a n J u d a s I s k a r i o t h", en wil de „figuur" van den „Iskarioter" met evenveel *wetenschappelijke* zelfverzekerdheid ontleden langs psychoanalytischen weg (en dan daarmee v o l s t a a n [5]), als men zulks met de „figuur" van Jezus Christus en met de zielen der andere apostelen doet. Evenzoo „behandelt" men het vraagstuk van „Gott und Teufel", alsmede dat van „Der eigene und der fremde Gott". Het heilsfeit is niet alleen volkomen uitgeschakeld hier — dat overkomt ons meer — en de legende niet alleen ondersteld in het evangelie, — maar een ja- en neen-splitsing tusschen God en duivel, tusschen bekeerd en onbekeerd, tusschen Johannes en Judas, wordt b ij v o o r b a a t als dwaasheid verworpen, en belachen.

Ja, welke j a - z e g g e r wordt hier niet met zijn n e e n - z e g g e n d e n vijand eerst verzwagerd, en straks synoniem verklaard? Zouden die twee ten aanzien van elkander als tegenstellingen moeten blijven gezien worden, ieder met hun j a en n e e n? Geen sprake van! Ze zijn *slechts* „Ichabspaltungen"; ieder van hen is de k e e r z i j d e van d e z e l f d e medaille; voor de gedachte hebben zij samen een medaille geslagen, maar de munt is één, gelijk ook de *gedachte*.

Het d o g m a? Maar dogma hangt ten nauwste samen met d w a n g v o o r s t e l l i n g: het dogma moet men leeren zien als een uitdrukking van een compromis, dat getroffen wordt, in de menschelijke ziel, tusschen „verdrongen" en „verdringende" voorstellingen; vandaar daa ook, dat „het wonder" het liefste kind is van het geloof; het geloof houdt van: „ón-én"; de paradox kan in het geloof niet gemist worden, noch de antinomie. Dit, wat het dogma betreft.

En de e t h i e k dan, vraagt iemand? De „m o r a a l"? Maar laat de criminoloog, evengoed als de kinderpsycholoog, de paedagoog, de biechtvader, de z i e l z o r g e r, wel ter degè bedenken, dat er een algemeen psychologisch verschijnsel bestaat, dat men noemen kan: de gelijkwaardigheid van paarsgewijze optredende, doch aan elkander tegenovergestelde driften [6]), zoodat b.v., om iets te noemen, *s c h u l d b e w u s t z ij n* altijd een wezenlijke factor zal zijn in den religieuzen h a a t. „Zou ik niet haten, Heere, die U haten? Tot vijanden zijn ze mij!" — dit mag dan een oudtestamentisch geloovige zeggen, en de kerk mag dan belijden, dat de man, die zóó spreekt, van den Geest gedreven is; doch Freud en zijn school houden niettemin vol, dat de h a a t tegen de „haters" van den Heere eigenlijk niets anders is dan een zekere vorm van s c h u l d b e w u s t z ij n, dat zijn naam echter niet noemen wil; m. a. w. de h a t e r en de g e h a t e zijn beiden é é n; en God — nu ja, die is een v o o r s t e l l i n g van die beiden. De ver-smelting is hier volkomen; de religie, èn haar psalmen, zijn volkomen weg-gepsychologiseerd. Wie zou hier nog over het „ja" van den één gericht durven oefenen met het „neen" van den ander? Wie durft hier nog grenzen stellen? Freud, die grootmeester, heeft het al lang begrepen: „het z e l f - v e r r a a d" dringt den mensch uit alle poriën; en daarom moeten de criminoloog, en de kinderpsycholoog, en de paedagoog, en de biechtvader, en de z i e l z o r g e r van daareven, wel bedenken, dat er een onbewuste dwangvoorstelling in de ziel van de objecten hunner geestelijke verzorging leeft, die hen in de biecht, in de schuldbelijdenis, in de boetedoening voor God en menschen noopt, om kwaad te belijden, niet zooals een zondaar voor God dit moet doen v o l g e n s d e n b i j b e l, om n.l. Gods toorn te vreezen, en Zijn recht bevend te ontzien, doch om.... d e z i e l t e o n t l a s t e n, d. w. z. o m z e t e b e v r e d i g e n. Godsdienst is hier z e l f d i e n s t. Zelfveroordeeling is z e l f - s t r e e l i n g, want: de belijdenis van het kwaad is een soort zwakke h e r h a l i n g v a n d e b o o z e d a a d door de fantasie. De kreet: „o God, wees mij zondaar genadig!" is eigenlijk een l u s t-kreet; de l u s t lekt de lippen zelfs daarin nog.... naar de zonde! [7]) Al beseft de mensch het niet, toch *is* het zoo in zijn duister hart.

* * *

Let wel: dit alles is nu niets anders, dan wat een oppervlakkige kennisneming van 6 advertentiepagina's ieder reeds kan leeren. Het is, dunkt me, al genoeg om te bewijzen, dat in den dwang van deze „logica" „ja" en „neen" niets anders zijn dan dwaasheden, en dat Freud een streep haalt, niet slechts door enkele bladzijden van het journaal van den zielzorger-dominee, zooals wij hem tot nu toe kenden (de psycholoog, en de paedagoog en de kinderrechter en de medicus van gister en eergister krijgen daarbij ook hun afstraffing), doch dat hij even onbarmhartig een streep haalt door àl hun levenswerk, hun leerboeken, hun bijbel of contra-bijbel.

En dit is dan nog maar i e t s....

Zoekt ge later in die geannonceerde boeken zelf, wat als freudiaansche wijsheid werd aangekondigd, dan is het met alle „poimeniek" — herderlijke zielszorg — van belijdende christenen grondig uit, gelijk ook met hun leer,.... *indien* n.l. Freud in de h o o f d z a a k gelijk heeft.

Laat ons twee voorbeelden geven.

* * *

Uit het door Reik geschreven hoofdstuk van het „evan-

De Roomsche denkt daarbij dan aan de Schriftuurlijke (in dit geval beter: de Christelijke) beginselen, zooals die door Rome worden verstaan, de Lutherse van diezelfde Schriftuurlijke beginselen, zooals die door Luther het eerst geformuleerd en onder zijn navolgers tot ontwikkeling gekomen zijn, en de Gereformeerde aan de beginselen der H. Schrift, gelijk Calvijn die verstond en ze in de kringen die zijn stempel ontvingen, beleden werden en tot verdere ontplooiing kwamen.

Met van gereformeerde of Calvinistische beginselen te spreken, bedoelen we dus geen beginselen die we buiten de Schrift-om vonden, denken we er nog veel minder aan Calvijn boven of ook maar naast de Heilige Schrift te stellen, maar denken we aan de beginselen die God ons in Zijn Woord openbaarde, gelijk Calvijn — en hij, naar onze innigste overtuiging beter dan iemand vóór of na hem — die verstond en vertolkte.

Overigens is over de termen „gereformeerd" en „Calvinistisch" in dit verband nog op te merken, dat ze niet geheel van dezelfde beteekenis zijn. De eerste is enger dan de laatste. De eerste gebruiken we van de beginselen der leer, der kerkregeering en der Christelijke levenspraktijk; de tweede voor die welke gelden op het terrein van 't natuurlijke leven: wetenschap, kunst, politiek, enz.

V. F.

LITERATUUR EN KUNST

L. E. †

Deze week is, gelijk men in de dagbladen heeft gezien, overleden een van de fijnste Schrijfsters uit onzen kring, een christelijk kunstenares in den allerbesten zin van het woord, Frauck J. G. W. C. Engelberts.

Onder haar eigen naam was ze niet een bekende: misschien zelfs zeggen sommigen, die hem lezen, dat ze nooit van deze christelijke kunstenares hebben gehoord. Maar als we denzulken meedeelen, dat deze mejuffrouw Engelberts dezelfde was als de Schrijfster L. E., zullen ze aanstonds erkennen, dat inderdaad een van onze allerbesten is heengegaan, niet een onbekende, maar een onder ons zeer vertrouwde en geliefde!.....

L. E. (de L. van haar schrijfsters-signatuur was ontleend aan den naam, met welken zij werd aangesproken, Lie, afkorting van Julie) werd met haar tweelingzuster, die onder het pseudoniem Ignatia Lubeley als Auteur bekend is, op 19 Mei 1880 te Vorden geboren.

Haar vader, Mr D. Engelberts, toentertijd ambtenaar bij het Openbaar Ministerie te Zutfen, verhuisde weldra naar zijn standplaats, waar hij het oude familiehuis betrok, dat reeds door twee vorige geslachten was bewoond. Daar, in die woning van distinctie en traditie, vonden de literair begaafde zusters het juiste milieu om zich te ontwikkelen. De oude boeken en vergeelde papieren uit het familiearchief, die zorgvuldig waren bewaard, leverden haar een rijke en bij hun historischen zin passende stof van onderzoek en krachtens hun standsopvoeding sprak de sfeer, die deze getuigenissen van vergleden jaren ademden, haar als een eigene toe. Door het onderwijs van een Zwitsersche gouvernante waren ze zeer vertrouwd met het Fransch en dus was het sterk Fransche cachet, dat de 18e eeuwsche familieschrifturen uiteraard droegen, haar niet vreemd. Daarbij voelden ze zich door afkomst en aanleg, aan den geest dier geschreven historie verwant. En zoo werden ze als vanzelf gevormd tot de Schrijfsters, die ze geworden zijn: de fijnzinnige schilderessen van een geheel voorbijgegane, maar daardoor juist interessante cultuurperiode.

Reeds op haar 19e jaar begon L. E. te publiceeren. De Schets „Pastel", later in den bundel „Silhouetten" opgenomen, was haar debuut, dat onmiddelijk het karakter vertoonde, dat steeds haar werk heeft gedragen. En na deze eerste uitgave ging ze voort: bouwend op wat haar de papieren van eigen en anderer familie leerden, met de grootste discretie onderscheidend tusschen wat wèl en wat niet voor publicatie geschikt was, volkomen op de hoogte met relaties en verhoudingen, componeerde ze haar vele novellen, beginnend met het genoemde „Silhouetten" tot de laatste, kort geleden in deze rubriek besproken biografie van Anna Maria de Sandra.

Uit overwegingen van dankbare piëteit, tegelijk om de herinnering aan ongetwijfeld genotvolle lectuur te verlevendigen, noem ik hier de titels van die boeken, in de chronologische volgorde, waarin deze romans en novellen verschenen. Het is een eerbiedwaardige rij! „Silhouetten" kwam uit in 1906 en daarop volgden „Onder de Republiek" „Levensbeelden", „Mietje van der Dussen", „De Sterkste", „Friesche Jayke", „De oude strijd om het bestaan", „Een Vergeten Proces", en „Anna Maria de Sandra", terwijl enkele kortere novellen, deels in een der bundels, deels in tijdschriften gepubliceerd, als afzonderlijke boekjes verschenen („Mesdames", „In de Generaliteitslanden" e.d.)

We hebben over vrijwel elk van de genoemde boeken in afzonderlijke artikelen gehandeld: over de oudere in een artikelenreeks „Als van oude prenten....", over de latere, telkens als ze als nieuwe uitgave aan de markt kwamen. En iederen keer hebben we gewezen op de bijzondere waardij van deze literatuur en er op aangedrongen, dat men toch deze fijne, vormende, echt christelijke boeken voor zich en de zijnen als lectuur kiezen zou.

Aan die onderscheiden besprekingen wil ik thans refereeren, nu het verscheiden van de Schrijfster voor de droeve taak van een „In Memoriam" stelt. En dan geloof ik het telkens gezegde te kunnen samenvatten in een hier herhalen van de inleiding op de bovengenoemde artikelenreeks. Want die geeft de karakteristiek van de Schrijfster en haar werk, zooals die in een verband als het huidige wordt gevraagd.

„De tijd", aldus die inleiding, „die L. E. voor onze fantasie herleven doet, is bij voorkeur de 17e en 18e eeuw en het milieu, waaruit ze schrijft, is de deftige regentenstand, zooals die leefde in zijn statige huizen en lommerrijke buitenverblijven, in een wereld van vormen, salon-visites, avondpartijen, in een wereld ook van coterieën en schijngenegenheid. In de zucht tot navolging van alles wat Fransch was, waren, met name in de 18e eeuw, de kleeren naar Fransche mode, de kapsels der dames en de gepoederde pruiken der heeren naar Fransch model, de omgangsvormen naar den Franschen toon, was ook de dagelijksche taal van gesprek en correspondentie Fransch. Door onderlinge huwelijken en onderlinge begeving van ambten was de kring streng gesloten en door het aanzien, den rijkdom, de ambtelijke functies vanzelf in hooger en lager verdeeld. 't Was een wereld, die alle vensters naar buiten open had: de statie van karossen en livreien, de bekleeding der salons, de luxe van zilver en gerechten der avondpartijen waren de factoren, die over het aanzien der familie beslisten; het gezicht stond altijd in de vriendelijke etiquette-plooi, de mond was vol innemende hoffelijkheid — het hart en de spraak van dat hart waren diep verborgen achter hooge keurslijven en deftige rokken.

En nu is het juist de bijzondere bekoring van het werk van L. E., dat ze ons, menschen van een latere eeuw, achter al die ongekende luxe, die hoffelijkheid, die gelijkmatigheid, de harten,

---

gelie van Judas Iskarioth" ontleen ik de wijsheid: dat Judas niet de neen-zegger is tegenover Christus als ja-zegger; want: Judas' figuur is de aanvulling van de figuur van Christus. De volgelingen van Jezus hebben eerst later begrepen, dat Christus' werk eigenlijk neerkwam op een misdaad tegen den ouden vaderlijken God, den God der eeuwenoude traditie, den God, wiens naam is: Jahwe. Eigenlijk had Jezus verraad gepleegd aan „Jahwe". Deze ontdekking wekte bij de christenen besef van zonde; een zonde, die op rekening van hun vereerden Jezus kwam; d. w. z. dus op hun eigen rekening, want zij hadden Jezus als ideaal gepredikt aan hun geslacht. En — op zijn beurt heeft nu dit schuldbesef, om aan zichzelf te ontkomen, een anderen „ik" van Christus geschapen.... in Judas. Judas en Christus zijn twee gefantaseerde voorstellingen, waarin twee aan elkander tegenovergestelde werkingen van één en dezelfde psychische individualiteit gestalte krijgen. De figuur van „Judas" wordt nu belast met de verantwoordelijkheid voor die neigingen en „tendenzen", die men in Christus niet langer wilde zien. Dus is het verraad van Judas niets anders dan de weerspiegeling van Jezus' verraad, gepleegd aan „Jahwe"; het verhaal van de overlevering van Jezus door Judas is eigenlijk een beschrijving van het noodwendig zelfverraad van den Jezus, dien het latere christendom niet meer zien wilde in zijn ware gedaante. Jezus' dood is zoenoffer voor een moord, gepleegd aan Judas. Judas en Jezus — dat zijn slechts twee elkaar aanvullende stukken van een en hetzelfde „ik"; het werk, dat hun wordt toegeschreven, is weerspiegeling van de beide mogelijkheden van de reactie op één en dezelfde daad. In het beeld van Judas heeft „men" gemakshalve geprojecteerd, wat geen geloovige wilde aannemen van zijn.... Verlosser. De dialoog tusschen Jezus en de discipelen („ben ik het, Heere?") is dan ook eigenlijk een monoloog, een gesprek van Jezus met zichzelf.

Ja, nog zijn we niet klaar.

Niet alleen is het beeld van Judas ontworpen, om de „ongerechtigheden" van Jezus op hèm, Judas, af te wentelen, doch feitelijk moest dat Judas-beeld dienen als zondebok óók voor alle andere apostelen. De apostelen zelf zijn immers verkleinde, vermenschelijkte, afbeeldingen van den Heere, „spätere Ichabspaltungen", die de Hem toegeschreven fouten hebben te dragen? En nu moet straks Judas óók voor die apostelen de zondebok zijn. Hij is het volkomen passend pendant van het „Jam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt"! Draagt Jezus zonden van anderen? Maar Judas draagt de zonden van Jezus — — [8]), voorts zijn ze allen bij elkaar slechts projectiebeelden van kranke, en toch ook daarin weer heel normale zielen....

* * *

Wie durft hier nog ja en neen zeggen? Vlocken naar den éénen, en zegenen naar den anderen kant? Anathema's zeggen in naam van het dogma? Wie durft hier nog scheiding maken tusschen religie en waan, dogma en dwangvoorstelling. Christus, van den Geest vervuld, en Judas, in wien de Satan voer? Wie durft hier nog preeken over het principieele verschil tusschen Petrus' verloochening en Judas' verraad? Wie ropt rondom den katheder van Freud nog van wedergeboorte? Wie heeft de schapen nog in de weide te drijven, hier? Men kan zich, na het lezen van al dit ontstellende nieuws, nog slechts verbazen, dat de auteur uit de geestelijke nalatenschap van Ibsen nog dit naar voren brengt:

„Man weisz, in Gewissensschlummer befangen,
Ging er und küszte dem Heiland die Wangen.
So ward Höll' wie Himmel das ihre gezollt —
Doch wie — hätte Judas nun nicht [gewollt?" [9])

Want men zou zoo zeggen: op het standpunt van Freud moet Judas altijd willen, en moet de kranke, normale kerk-ziel hem altijd laten willen.

Of ook, als een ander schampert:

„Zwölf Apostel und doch nur ein einziger Judas [darunter?
Würde der Göttliche jetzt, zählte er mindestens [elf;" — [10])

dan zou men willen zeggen: tot het einde toe zullen toch de rollen tusschen de Judassen, en de heilanden, en de apostelen, geijk worden verdeeld, — als Freud gelijk heeft?

* * *

Wil men nóg een voorbeeld, een illustratie?

Lees dan enkel maar, waar het op uitloopt in het opstel over „Die Aequivalenz der Triebgegensatzpaare".[11]) Voor vervolgers zoowel als vervolgden, voor de beulen niet minder dan voor hun slachtoffers, zoo heet het daar, geldt in gelijke mate de spreuk: zij weten niet, wat zij doen. Op den bodem, waar de wetenschap op staat, bestaat aanval noch verdediging. Het wetenschappelijk onderzoek heeft te rekenen met een verborgen samenhang, telkens weer; voor dat wetenschappelijk onderzoek bestaan noch schuldigen, noch onschuldigen. Ook in de dragers van religieuze stroomingen, het mogen dan enkele personen of volkeren zijn, ziet het vorschend verstand slechts menschen; dat wil zeggen: armzalige, beperkte, den ondergang gewijde wezens, die slechts in staat zijn, zelf te lijden en anderen te doen lijden.

Dit is wel de volkomen versmelting van Judas en Jezus, in naam van de psychoanalytische wijsheid over zielen en zieleliepten.

* * *

We gaan nu maar niet verder.

We gaan niet eens naar tegenwerpingen zoeken.

Het zou een klein kunstje zijn, reeds tegen deze enkele passages heel wat in te brengen; al was het alleen maar het verwijt van exegetisch onverstand. B.v. wanneer in den z.g. „dialoog-monoloog" van daareven de zin: „ben ik het, Heere?" wordt onvertaald gelaten, hoewel er eigenlijk staat, volgens velen, „ik ben het toch niet, Heer?" Of ook, als de zaligspreking, „zalig zijn ze, die vervolgd worden" wordt „verklaard", als stond er: „zalig voelen zich, die vervolgd worden" (om maar te komen tot de theorie van de onbewust masochistische zelfbevrediging der menschelijke ziel, welke bevrediging zij dan zoekt door het verdragen van haat en nijd.

Maar wat zou het ons geven, hier op détailpunten slaags te worden met den psycho-analyticus?

Het conflict tusschen den antieken zielzorger en dezen groot-instructeur aller zielzorgers, die hen ook allen onder zijn nieuwe tucht doet doorgaan, is principieel in den straksten zin van het woord.

Wil iemand mijn opmerking van daareven, dat de psychoanalyse haar vlegeljaren te boven kwam, soms met schouderophalen voorbijgaan, na lezing van deze enkele staaltjes van haar „durf", — hij bedenke, dat ook vlegels van beroep „hun" vlegelperiode hebben.

Maar hoe het ook verder met dat alles zij, — dat hier zielzorger tegen zielzorger staat, en dat de strijd óm en over „ja-en-neen" hier op geheel eenige manier zijn wapens kiest en loopgraven maakt, dat zal wel ieder toegevet. nu.

Aan dit enkele voorbeeld kan men opnieuw zien, dat de strijd, dien de geloovige in onzen tijd te voeren heeft, hem voert naar de diepste schachten van de mijn der waarheid. Het gevaar ligt niet in de antithese, maar in de consequente synthese. De synthese — die is tegenwoordig het sjibboleth van de antithese.

K. S.

---

[1]) Der Schrecken. Wien, Intern. Psychoanalytischer Verlag, 1929.
[2]) Zur Psychoanalyse des jüdischen Witzes.
[3]) Das Ritual, 2e Aufl. v. „Probleme des Religionspsychologie".
[4]) Flaubert und seine „Versuchung des H. A.".
[5]) Dogma und Zwangsidee.
[6]) „Die Aequivalenz der Triebgegensatzpaare".
[7]) Geständniszwang und Strafbedürfnis. Alle uitgaven van Intern. Psychoanal. Verlag. Weenen.
[8]) Th. Reik, Der eigene und der fremde Gott. 1925, S. 103 tot 106.
[9]) a. w. bl. 97.
[10]) a. w. blz. 106, noot.
[11]) a. w. blz. 237.